

భర్తృహరి నీతిశతకం

- పినుగు లక్ష్మణకవి

నీతి శతకము

టీకా తాత్పర్య సహితము

First Edition : 2012

సోల్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్

సాయి వెంకటేశ్వర బుక్ డిపో

26-27-77, బాటా షోరూమ్ ఎదురు,

గాంధీనగర్, విజయవాడ-520003.

ఫోన్ : (0866) 2570192, 2570309

సాయి వెంకటేశ్వర బుక్ డిపో

ప్లాట్ నెం. 3, 103, 2-4-1085,

సాయిలక్ష్మీ నికేతన్, రామకృష్ణ హాస్పిటల్ ఎదురువీధి,

కాచిగూడ కుమార్ థియేటర్ దగ్గర,

నింబోలి అడ్డ, హైదరాబాదు-500027

ఫోన్ : (040) 65528228, 24653879

(ఫాక్స్) 24745257, సెల్ : 9346771314

Published by : శ్రీ వెంకటేశ్వర బుక్ డిపో, విజయవాడ.

We have made many efforts to present this book without errors. But some errors might have crept in. We do not take any legal responsibility for such errors and omissions. If you bring them to our notice we shall correct them in our next edition. All disputes are subject to Vijayawada Jurisdiction only.

భర్తృహరి నీతిశతకము

- ఏనుగు లక్ష్మణకవి

మంగళాచరణము

క. అచ్చము దిక్కాలాద్యన
వచ్చిన్నానంతచిద్రువఘునంబు నిజ
స్వచ్ఛానుభూతిమానము
సచ్ఛాంతము తేజమేన జస్రముఁ దలతున్.

టీకా : అచ్చము = కేవలము, దిక్+కాల+అది+అనవచిన్న = స్థలము, కాలము, మొదలు అనువానిచే నియమింపబడని అనగా సర్వకాలములయందు అంతట వ్యాపించి ఉన్న, అనంత = అంతము లేని, చిద్రువ = ఖండము, ఘనంబు = గొప్పదైన స్వరూపము గలది, నిజ = యధార్థమైన, స్వచ్ఛ = స్వచ్ఛమైన, పరిశుద్ధమైన, అనుభూతి = అనుభవము మాత్రమే, మానము = ప్రమాణముగా గలది, సచ్ఛాంతము = గొప్పశాంతరూపము గల, తేజము = జ్యోతిస్వరూపమును అనగా స్వయంప్రకాశముగల పరబ్రహ్మమును, ఏన్+అజస్రము = నేను ఎల్లప్పుడు, కొలుతున్ = ధ్యానించెదను

తా|| దేశము కాలము మొదలైన పరిమితులు లేక కేవలము జ్ఞాన స్వరూపమై, అనుభవము చేత మాత్రమే తెలిసికొనగల్గినదియు శాంతమైనదియు అయిన జ్యోతిస్వరూప పరబ్రహ్మమును ధ్యానించెదను.

మూర్ఖపద్ధతి

తే. బోద్ధ లగువారు మత్సర పూర్ణమతులు
 ప్రబలగర్వవిదూషితుల్ ప్రభువు తెన్న
 నితరమనుజు లబోధోపహతులు గాన
 భావమున జీర్ణ మయ్యే సుభాషితంబు. 1

టీకా : బోద్ధలు+అగువారు = పండితులు అయినవారు, మత్సర = అసూయ కలిగిన, పూర్ణమతులు = నిండుబుద్ధి కలవారు, ఎన్నన్ = పరిగణింపగా, ప్రభువులు = పాలించువారు, రాజులు, ప్రబల = అధికమైన, గర్వవిదూషితుల్ = గర్వముచేత విఱ్ఱవీగువారు, ఇతర మనుజులు = సామాన్యులైన మనుష్యులు, అబోధోపహతులు = తెలియలేని గుణముచేత అణగగొట్టబడినవారు, కాన = కాబట్టి, సుభాషితంబు = చెప్పదలచుకొన్నమంచిమాట, భావమున = మనసునందే, జీర్ణము+ అయ్యే = క్షయించిపోయినది.

తా|| పండితులైనవారు అసూయతో ఉన్నారు. పాలకులైన రాజులు గర్వము చేత చెడగొట్టబడినవారు సామాన్యులైన వ్రజులు తెలిసికొనునంతటి శక్తిలేనివారు. అందుచే నేను చెప్పదలచుకొన్న మంచి మాట నా మనసునందే అణగిపోయినది.

క. తెలియనిమనుజుని సుఖముగఁ

దెలుపం దగు సుఖతరముగ తెలుపఁగ వచ్చు

దెలిసినవానిం దెలిసియుఁ

దెలియనినరుఁ దెల్ప బ్రహ్మదేవునివశమే.

2

టీకా : తెలియని = ఏమియు తెలియని, మనుజుని = మనుష్యునికి, సుఖముగ = సులభముగా, తెలుపం+తగు = తెలుపుటకు వీలు అగును, తెలిసినవానిం = పూర్తిగా తెలిసిన వానికి, సుఖతరముగ = ఎక్కువ సులభముగా, తెలుపగవచ్చున్ = తెలియచేయవచ్చును, తెలిసియు+తెలియని = పూర్తిగా తెలియక కొంతమాత్రము తెలిసిన, నరున్ = మనుష్యునికి, తెల్పన్ = తెలియజేయుట, బ్రహ్మదేవుని = సృష్టికర్త బ్రహ్మదేవుని, వశమే = చేతనగునా అనగా కాదు అని భావము.

తా|| పూర్తిగా తెలియనివానికి సులభముగా తెలుపవచ్చును. చక్కగా తెలిసినవానికి తెలియచెప్పట తేలికగా అగును. కానీ స్వల్పజ్ఞానము కలిగి సర్వజ్ఞుడను అని గర్వపడువానికి సృష్టికర్త అయిన బ్రహ్మదేవునికి కూడా చేత కాదు.

చ. మకరముఖాంతరస్థమగు మానికముః బెకలింపవచ్చుఁబా
యక చలదూర్మికానికర మైనమహోదధి దాఁట వచ్చు మ
స్తకమునఁ బూవుదండవలె సర్పమునైన భరింపవచ్చు మ.

చ్చిక ఘటియించి మూర్ఖజన చిత్తముఁదెల్పు నసాధ్య మేరికిన్ 3

టీకా : మకర = మొసలియొక్క, ముఖ+అంతరస్థము+అగు = నోటియొక్క లోపలిభాగమందు ఉండిన, మానికమున్ = మాణిక్యమును అనగా ఒకరకపు వజ్రమును, పెకలింపవచ్చు = పీకి బయటకు తీయవచ్చును, పాయక = అంతులేకుండా, చలత్+ఊర్మికా = చలించుచున్న పెద్ద అలలు గల, నికరమైన = స్థావరమైన, మహో+ ఉదధి = మహాసముద్రమును, దాటవచ్చు = దాటవచ్చును, మస్తకమున= తలపై, పూవుదండవలె = పూవుల దండవలె, సర్పమున్+ ఐన = పామును అయినను, భరింపవచ్చు = భరించవచ్చును,

ఏరికిన్ = ఎవరికైనను, మూర్ఖజన = మూర్ఖులైన మనుష్యునియొక్క, చిత్తమున్ = మనసును, మచ్చిక ఘటియించి = స్నేహము చేసి, తెల్పన్ = తెల్పుట, అసాధ్యము = సాధ్యము కానిది.

తా|| మొసలి నోటిలోని ఉండు కోరల మధ్యలో ఉండు రత్నమును అయినను ప్రయత్నము చేత బయటకు తీసికొని రావచ్చును. నిరంతరము పెద్దపెద్ద అలలతో నిండి ఉండు సముద్రమునైనను దాటవచ్చును. తీవ్రమైన కోపముతో బుసకొట్టు పామును కూడా తలపై పూలదండవలె ధరింపవచ్చును కానీ మూఢుని మనసును స్నేహము చేత సమాధానపరచుట అశక్యము.

తే. తివిరి యిసుమునకడైలంబుఁదీయవచ్చుఁ

దవిలి మృగతృష్ణలో నీరు ద్రావవచ్చుఁ

దిరిగి కుందేటికొమ్ము సాధింపవచ్చుఁ

జేరి మూర్ఖులమనసు రంజింపరాదు.

4

టీకా : తివిరి = ప్రయత్నము చేసి, ఇసుమున = ఇసుకనుంచి, తైలంబు = నూనెను తీయవచ్చును, తవిలి = కష్టపడి, మృగతృష్ణలో = ఎండమావిలో, నీరు = నీటిని, త్రాగవచ్చు = త్రాగవచ్చును, తిరిగి = గొప్పగా తిరిగి తిరిగి, కుందేటికొమ్ము = కుందేటి కొమ్మును, సాధింపవచ్చు = సాధించుటకు వీలు అగును, చేరి = సమీపమునకు చేరుకొని, మూర్ఖుల = మూర్ఖులైన మనుష్యుల యొక్క, మనసు = మనస్సును, రంజింపరాదు = సమాధానపరచుటకు సాధ్యము కాదు.

తా|| బాగుగా ప్రయత్నించి ఇసుకనుండి నూనెను తీయవచ్చును. ఎండ మావులలో సైతము కష్టముతో నీటిని త్రాగవచ్చును. తిరిగితిరిగి కుందేటి

కొమ్మును కూడా సాధింపవచ్చును. కానీ మూఢుడైన మనుష్యుని యొక్క మనసును మాత్రము సమాధానపరచుట సాధ్యము కాదు.

మ. కరిరాజుఁ బిసతంతుసంతతులచేఁ గట్టఁ విజృంభించువాఁ
 దురువజ్రంబు శిరీషపుష్పములచే నూహించు భేదింపఁదీ
 పు రచింపఁ లవణాబ్ధికిఁ మధుకణంబుం జిందు యత్నించు ని
 ద్ధరణిఁ మూర్ఖులఁదెల్పునెవ్వఁడు సుధాధారానుకారోక్తులన్ 5
 టీకా : కరిరాజున్ = మదపుటేనుగును, బిసతంతు సంతతులచే =
 తామరతూటి దారములచే, కట్టన్ = బంధించుటకు, కట్టివేయుటకు,
 విజృంభించువాడు = విజృంభణము చేయువాడు, ఉరు = గొప్పదైన, వజ్రంబు
 = వజ్రమును, శిరీష పుష్పములచే = దిరిసెన పుష్పములచేత, భేదింప =
 కోయుటకు, ఊహించు = అనుకొను, లవణాబ్ధికిన్ = ఉప్పుసముద్రమునకు,
 తీపు = తియ్యనిరుచి, రచింపన్ = కలుగునట్లు చేయవలెనను భావముతో,
 మధుకణంబు = తేనెచుక్కను, చిందు = పడునట్లు, యత్నించు = ప్రయత్నించు,
 మూర్ఖుని = మూర్ఖమనుష్యులను, ఇద్ధరణిన్ = ఈ భూమియందు,
 సుధామధురోక్తులన్ = అమృతము వలె తియ్యని మాటలతో, ఎవ్వడు =
 ఎవరు, తెల్పున్ = తెలియజేయగలడు.

తా|| మఠించిన ఏనుగు తామరతూటి దారముతో బంధించుటకు ప్రయత్నము చేయువాడును, దిరిసెనపువ్వుకొన చేత వజ్రమును కోయుటకు ప్రయత్నించువాడను, లవణ సముద్రములోని నీటిని తియ్యగా చేయుటకు ఆ నీటిలో ఒక తేనె బొట్టును విడుచువాడును హితమైన మంచి మాటచే మూర్ఖుని మార్చుటకు ప్రయత్నించుట యును ఎవడు చేయగలడు. అట్టివాడు మూర్ఖుడే అగును.

End of Preview.

Rest of the book can be read @
[http://kinige.com/book/Bhartruhari+Neeti+](http://kinige.com/book/Bhartruhari+Neeti+Satakam)
Satakam

* * *